

Két szakma vonzásában

2011 az Állatorvosok Világéve volt, mert 250 évvel korábban kezdődött Lyonban az állatorvosképzés, és a hazai képzés is immár 225. tanévében jár. 1787-ben II. József rendelete alapján létesült állatgyógyászati tanszék a Pesti Egyetem orvosi fakultásán. A vezetésére kiszemelt Tolnay Sándor (1747–1818) Bécsben Wolstein tanítványaként elsajátította az állatgyógyászat tudományos alapjait, hogy ezt azután kötelező tárgyként az orvosjelölteknek továbbadja. Nehéz körülmények között, az orvosprofesszorokétól messze elmaradó megbecsüléssel és fizetéssel folytatta pályáját, és küzdött az állatgyógyászat oktatásának „egyenjogúsításáért”. Az oktatás hivatalos nyelve még közel egy évszázadig a német volt, de Tolnay néhány év alatt magyarra fordította mestere számos művét, illetve maga is írt összefoglalókat diákjai és a gazdák számára. Ezzel megteremtette a hazai állatorvosi szaknyelvet.¹ Az Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum is benne tiszteli alapítóját, ugyanis módszeresen kezdte gyűjteni az orvostudomány kapcsolódó és az állatorvos-tudomány korabeli reprezentatív műveit. Tette ezt annak ellenére, hogy a helytartó tanács szemére hányta, hogy olyan könyveket szerez be, amelyek az egyetem könyvtárában már megtalálhatók. Tolnay azonban messzire tekintett, biztosítani akarta az oktatás tudományosságát, oktatói felkészültségét, és talán remélte, hogy tanszéke egyszer kivívja az önállóságot. Az évente készült inventáriumokból megállapítható, hogy a Tolnay által beszerzett 224 kötetből még ma is 203 tétellel büszkélkedhet a Magyar-Kossa Gyula Szakmatörténeti Könyvgyűjtemény. Közöttük szerepel az első magyar állatorvosi hungaricumnak számító, az ókori állatorvos-tudomány összefoglalását adó Vegetius *Mulomedicina* című kötete is (1574), amelyet a humanista orvos, Zsámboki János adott ki Bázelen².

Tolnay után, egészen a II. világháború utáni korszakig az intézmény vezető professzorai gondozták és gyarapították a könyvgyűjteményt. Közülük is kiemelkedik Nádaskay Béla, aki a könyvtár szakrendjét alakította ki, illetve Magyar-Kossa Gyula, aki az első kötetkatalógus és a máig felbecsülhetetlen értékű *Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904*³ szerzője. Munkásságukról részletesebben a könyvtár történetében⁴ olvashatunk.

Talán az sem véletlen, hogy az első szakképzett könyvtáros, aki 1961-ben került intézményünkbe, egyik professzorunk felesége, Vetési Eszter volt. A könyvtár élére Bakonyi Ferencné személyében 1979-ben került könyvtáros, aki a korábbi eredményekre építve biztosította a könyvtár szakszerű működését, és megteremtette az élvonalbeli tudományos szakkönyvtári szolgáltatások szolid alapjait. A könyvtár jelentősen bővült, megkapta a Steindl Imre tervezte campuson az ún. rektori épület emeletét is korszerű berendezéssel. Létrejött a szakmatörténeti könyvgyűjtemény, amely a katalógusban teljesen feldolgozott, és amelyből teljes szöveges izelítőt nyújtunk digitális könyvtárunkban⁵. A könyvtárhoz csatolták az Állatorvostudományi Egyetem 200 éves levéltárát és az Állatorvos-történeti Gyűjteményt.

Megindultak a számítógépes témafigyelések és egyéb modern szolgáltatások. Munkáját Cserey Lászlóné, majd Szabóné Szávay Judit töretlenül folytatta.

A könyvtáros „hatalomátvétel” azonban egyáltalán nem jelentette az állatorvosképzéstől és az állatorvosi szakmától, illetve az állat-egészségügyi szolgálattól való eltávolodást. Az állatorvosképzés hazánkban mindvégig egyetlen intézményben folyt, így különleges az állatorvosok kötődése az alma materhez. Hasonlóképpen egyetlen nyilvános könyvtárra támaszkodhatnak szakmai információszerzésükben hallgató koruktól a nyugdíj után készített szintézisekig, memoárokig: az Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeumra. Mint nevünk is sugallja, nemcsak egy szakterületért egyedül felelős tudományos szakkönyvtárként, egyetemi könyvtárként működünk, hanem komplex közgyűjteményként is, amely egy szakma múltjának valamennyi nyomtatott, kéziratos, képi, hangzó és tárgyi dokumentumát, emlékét őrzi, és minden eszközzel igyekszik biztosítani információellátását.

A könyvtár teljességgel gyűjti a hazai állatorvosi szakirodalmat, de mivel a 4-5000 fős szakma számára a könyvkiadás egyre gazdaságtalanabb, komoly forrásokat kell a külföldi szakirodalom beszerzésére fordítanunk. Mind a kar, mind az állatorvosi doktori iskola hozzájárul ahhoz, hogy az állatorvoslás magfolyóiratait, mintegy 120-130 címet, szinte hiánytalanul elő tudjuk fizetni, és a legújabb kiadású szakkönyvek is a polcunkon vannak legalább egy-egy példányban. Az elmúlt években – az Elektronikus Információ Szolgáltatás (EISZ) keretében elérhető teljes szöveges forrásokon kívül – sikerült két elektronikus könyvcsomagot is előfizetnünk, amivel az oktatás tankönyvigényét is igyekszünk kielégíteni. Biológusképzés is folyik karunkon. Az ő ellátásuk szerényebb, de jó együttműködés alakult ki a Keve András Madártani és Természetvédelmi Szakkönyvtárral, ahová előszeretettel járnak a Tudományos Diákkör tagjai vagy szakdolgozatukat készítő hallgatóink.

Szolgáltatásaink közül a leglátványosabb az olvasótermi élet. Akárcsak a legtöbb felsőoktatási könyvtár, mi is a hallgatók „tanulósobájaként”, majdnem otthonaként szolgálunk. Sajátos színt kölcsönöz ennek az, hogy a mi 1000-1500 hallgatónkban több mint a fele külföldi. Sokan érkeznek Németországból, a skandináv államokból, Írországból, Izraelből, Görögországból, Máltáról, de van amerikai, indiai, vietnami, etióp olvasónk is. Az olvasószolgálatosok napi munkájában az angol és a magyar nyelv egyformán használatos. Ez persze azért is szükségszerű, mert a tájékoztató munkában használt szakadatbázisok (CAB Abstracts, Food Science and Technology Abstracts, Zoological Record) és a szakirodalom nagyobb része szintén angol nyelvű. Ifjú olvasóink egy része a könyvtárat tekinti bázisának, itt tölti a napot. Magával hozza laptopját, amelyen – a

drót nélküli hálózatra kapcsolódva – a saját és a kar által kínált oktatási anyagokat, elektronikus dokumentumokat tanulmányozza vagy éppen a távoli otthonnal kommunikál. Számítógépparkunk, amely korábban rendkívüli terhelésnek volt kitéve, most már csak „biztos háttér” és a könyvtári informatika oktatásának eszköze. A diákok igénybe vehetik a szkennert, a nyomtatókat dolgozataik elkészítéséhez vagy a csoportos megbeszélést szolgáló kis szobát. A tanulással töltött órák vagy éppen a kis- vagy nagyállat-klinikai ügyelet fáradalmait kényelmes fotelekben, „Álmaid könyvtára!” feliratú kispárnákon pihenik ki.

A használók képzése még a nyolcvanas években kezdődött kötelező vagy fakultatív tárgyként. A kurzusok időtartama – a források bővülésével – 8-ról 16 órára emelkedett, de a 2005 óta a Moodle keretrendszerben működő távoktatás, amely nagymértékben épít az önálló ismeretszerzésre, gyakorlásra, valószínűleg még több elmélyedést, időt igényel a hallgatóktól. A távoktatási rendszer bevezetésének több oka volt. Az oktató könyvtárosok egyben olvasószolgálatosok, és az évi 200-300 órányi oktatás tantermi formában ezzel nehezen összeegyeztethető. Másrészt hallgatóink fele dolgozó PhD-s vagy szakállatorvos-képzésben részt vevő gyakorló állatorvos, így mindkét fél számára előnyösebb a szabad időbeosztás a feladatok megoldásában és a javításban. Az évek során az a meggyőződés alakult ki bennünk, hogy a használóképzés akkor igazán hatékony, ha a források használata tényleges információs igényt elégít ki, vagyis erős a motiváció. A felsőoktatásban ez leginkább úgy biztosítható, ha az oktatók maguk építenek be könyvtárhasználatot, információkeresést igénylő feladatokat az oktatási folyamatba, és ehhez kérik a könyvtárosok segítségét. A „beágyazott” könyvtáros (embedded librarian) karunkon megjelenik a tanulmányok elején, amikor a könyvtárhasználati alapvetésre van szükség, az első komolyabb esszéfeladat kiadásakor, amikor a forrásismeret és a hivatkozások etikája és technikája a téma, majd a szakdolgozatírás előtt, mélyítve a keresési és irodalomhasználati ismereteket, készségeket. Ezeket az alkalmakat a plenáris előadásoktól kezdve az igény szerint tartott kiscsoportos vagy egyéni bevezetésekben keresztül az egyoldalas segédletekig rendkívül rugalmasan igyekszünk felkínálni, mert nagyon fontosnak tartjuk, hogy meggyőzzük hallgatóinkat a lektorált források használatának előnyeiről. A felsőoktatásban is komoly kihívást jelent a szakmai igényességgel szemben a kritikátlan internethasználat és a gátlástalan plagizálás „divatja”.

Az oktatók, az állatorvos kutatók, a hatósági állatorvosok és a rendelőkben dolgozók időbeosztása, terhelése ritkán teszi lehetővé, hogy személyesen keressék fel könyvtárunkat, közben a szakirodalommal való lépéstartás, a kutatási pályázatok előkészítése, az élelmiszer-vizsgálat, az állatvédelem, a laboratóriumi technika fejlődése, a társállatok gazdáinak a humán ellátást közelítő igényei szükségessé teszik a gyors tájékozódást. Könyvtárunk igen nagy hangsúlyt fektet honlapjának építésére, amelyen a szolgáltatások bemutatása mellett igyekszik ezeket az igényeket is kielégíteni. A régebbi linkgyűjtemények mellett ma már Netvibes⁶ oldalakon gyűjtjük az állatorvosok és biológusok számára elérhető információforrásokat, amelyeket felhasználunk a könyvtári informatika oktatásában, valamint konferenciákon, továbbképzéseken is bemutatunk. A könyvtár életének minden mozzanatáról, az állatorvosi információ világának minden újdonságáról hírt adunk *Noctua*⁷ című hírlevelünkben, amely immár 15 éve jelenik meg honlapunkon, valamint a Magyar Állatorvosi Kamara negyedéves folyóiratában, mintegy háromezer példányban.

A könyvtárat szinte valamennyi állatorvos ismeri, hiszen itt tölti hallgatói életének egy részét, és a 10-20 évenként kiadott tankönyveket is innen tudják csak kölcsönözni a két kiadás közti hallgatói évfolyamok. Természetes, hogy ha információra van szükségük, hozzánk fordulnak telefonon, e-mailben, Skype vagy MSN közvetítésével. Az információs szolgáltatások költségeit egy támogatási megállapodás keretében a Magyar Állatorvosi Kamara fedezi tagjai számára. Mivel adatbázisaink csak az egyetem területéről érhetőek el, a könyvtárosok átvállalják a keresés feladatát is: tájékoztató munkánk nagyobb részét a külső felhasználók számára végezzük. Az egyetem oktatói-kutatói megszokták, hogy az elektronikus források íróasztalukról elérhetőek, maguk keresnek és maguk töltik le a szükséges cikkeket. A szakadatbázisokból ma már a szolgáltató Ovid segítségével a kiválasztott cikkek teljes szövege közvetlenül elérhető. Az új könyvekről (amelyeket gyarapítási javaslatok alapján szerzünk be) szintén értesülnek a honlapról. Némelyszer fájlatják, hogy ritkán élvezhetik a könyvtár nyugalma, a békés olvasgatás öröme, de bevallják, hogy élvezik a források gazdagságát és a hozzájutás könnyűségét. A könyvtár azonban nem mondhat le a személyes kapcsolatról, mert nincs az a kérdőív, amely egy jó igényfeltáró beszélgetést helyettesítené. A tanévnyitói tanszéki értekezleteken, új szolgáltatások bevezetésekor személyesen keressük fel a tanszékeket vagy a munkatársak más csoportjait.

A könyvtár az 1970-es évektől fontos szerepet játszik az egyetemen az oktatók tudományos munkásságának regisztrálásában és értékelésében, amely a pályázatok és az előléptetés feltétele. A *Magyar Állatorvosi Bibliográfiában* előbb nyomtatott formában, majd a katalógus részeként feldolgozzuk a magyar állatorvosok tollából megjelent közleményeket. Katalógusunk⁸ az állatorvos-tudomány központi katalógusaként is funkcionál, amelyben saját dokumentumaink mellett kereshető az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézet és a Mezőgazdasági Szaktudományi Akadémia Állategészségügyi Diagnosztikai Igazgatóság könyvtárának állománya is. Folyik állományunk retrospektív katalógizálása, illetve az 1878-ban

elsőként indult *Veterinarius*, a napjainkban *Magyar Állatorvosok Lapja* címmel megjelenő legfontosabb hazai szaklap teljes feldolgozása a MATARKA-ban.

Az elmúlt években a publikációk nyilvántartásának és értékelésének legfőbb forrása a Magyar Tudományos Művek Tára lett, amelyben karunk valamennyi oktatójának, kutatójának közleményei megtalálhatók. Ez nagymértékben megkönnyíti a könyvtár munkáját, amikor az összegzett impaktfaktor-értéket és a hivatkozások számát kell hitelesen megadnunk. Az MTMT-t kell használnunk a hazai és nemzetközi intézményi akkreditációhoz szükséges adatok megállapításához is.

A könyvtár profiljának egyedisége is indokolja, hogy minél több szállal kapcsolódjunk a könyvtári rendszerhez, rendelkezésére álljunk minden érdeklődőnek, ezért tagjai vagyunk a MOKKA Egyesületnek, az ODR-nek, a szakmai szervezeteknek, amelyekben számos tisztséget töltöttek be munkatársaink. Tíz éven keresztül vezettük az agrártudományi adatbázis konzorciumot, amelyet most az EISZ menedzsel. Az European Association for Health Information and Libraries (EAHIL) keretében működő European Veterinary Libraries Group az összekötő kapcsunk a nemzetközi állatorvosi könyvtári világhoz.

Az indulás időszakát leszámítva a levéltár és a múzeum háttérbe szorult a könyvtár mellett, ami nem csoda: ezekben az években használóink (hallgatóink) száma két és félszeresére növekedett, és szinte robbanásszerűen bővült a szolgáltatási paletta. Az utóbbi évek azonban kedvező változásokat hoztak.

Azon szerencsés intézmények közé tartozunk, amelyek működése jól dokumentált. Több mint 200 évre visszamenőleg követhetők a vezetőségi iratok, a tanszékek szakmai tevékenysége. Az intézménytörténetet gazdag fényképgyűjtemény színesíti, és számos személyi hagyaték is van a birtokunkban. Levéltárunk repertóriumát⁹ Szögi László készítette el, aki az alapvető rendezést is végezte. Hosszú évekig azonban nem volt főfoglalkozású levéltáros munkatársunk, így az iratátvétel szünetelt, amit 2010-től Négyesi Barbara igyekszik pótolni. Megjelentek azonban forráskiadások¹⁰, amelyek az állatorvosképzés történetének legérdekesebb és jelentősebb levéltári dokumentumait tárják a nagyközönség elé az 1787–1970 közötti időszakból. A fotógyűjtemény nagy része egyaránt élvezhető a Magyar Digitális Képkönyvtár és az életrajzokat, műveket is tartalmazó Magyar Állatorvosi Panteon¹¹ oldalain. Gazdag anyagunkból további izelítőt kínálunk honlapunkon, *A hónap levéltári anyaga* „rovatban”.

Némi pályázati támogatással, de főként a külső érdeklődésnek és adományoknak köszönhetően megújult és folyamatosan bővül az Állatorvos-történeti Gyűjtemény is. Először a hallgatók kérésére elkészítettük az *Állatorvoslás és egyetem-történet* című állandó kiállításon szereplő tárgyak katalógusát, mert – könyvtárosok lévén – gyakran nem tudtuk megmondani, mire is használhatók a különböző eszközök. Ez ma virtuális múzeumunkban¹² látható. A kar és a Magyar Állatorvosi Kamara támogatásával igyekszünk gyűjteményünket karbantartani. Festményeinket és ifjabb Vastagh György csodálatos állatszobrait restauráltattuk, félezer darabos patkógyűjteményünk tisztítás és konzerválás után hamarosan szintén az állandó kiállítás része lesz. Mindkét kollekción szerepelt és díjat nyert 1896-ban az Ezredéves Kiállításon, majd 1900-ban a Párizsi Világkiállításon. A közelmúltban sebészeti eszközökkel és Fehér Dezső professzor lovas érmeivel gyarapodott gyűjteményünk. Három éve időszakos kiállításokat is rendezünk. Idén a *Mit adott a magyar állatorvos-tudomány a világnak?* kérdést körüljárva mutatjuk be a nagy elődök büszkesége méltán okot

adó teljesítményeit. Ezek a kiállítások mindig a kar munkatársainak segítségével jönnek lére, és az ő „produkcióik” vonzzák a közönséget a Múzeumok Éjszakáján is, amelyen eddig két alkalommal vettünk részt.

Azért szívünkhöz legközelebb mégis a könyvek állnak, ha közművelődésről van is szó. Örömmel adunk helyet az oktatókból–hallgatókból verbuválódott olvasókörnek, szívesen népszerűsítjük az állatorvosok szakmai és szépirodalmi műveit, és természetesnek vesszük, hogy az új könyvek bemutatására is olvasótermünkben kerül sor.

Az egy alma materből induló állatorvosok nagy „családjának” fogadott és befogadott tagjai az állatorvosi könyvtárosok. Az, hogy hallgató koruktól intézzük – az információszolgáltatáson túl – ügyes-bajos dolgaikat, hogy a kis fluktuáció miatt van kollégánk, aki az egyetem rektorát már diákkorában ismerte, sokat segít abban, hogy azt, akkor és úgy tudjuk használóink kezébe adni, amire, amikor és ahogyan szükségük van. A közeli kapcsolat, a számos visszajelzés erős motivációt is jelent a tudományterület és a szakma szükséges mértékű megismeréséhez, a folyamatos fejlődéshez. A könyvtár, a levéltár és a múzeum még a nehéz időkben is élvezi a kar és a szakma figyelmét, és ezt a támogató–ösztönző környezetet csak minden kollégának kívánni tudom.

JEGYZETEK

- 1 Mészáros János–Orbán Éva: Tolnay Sándor szerepe a magyar állatorvos-képzés és -szaknyelv kialakításában. = Magyar Orvosi Nyelv, 2003. 1. sz. 41–47. p.
- 2 A gyűjtemény hungaricáiról részletesebben: Bakonyi Ferencné–Gábor Iván: Az Állatorvostörténeti Könyvgyűjtemény régi magyar és magyar vonatkozású könyvei 1574–1850. Budapest, Állatorvostudományi Egyetem, 1987. 123 p. Az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai, 2. URL: <http://konyvtar.univet.hu/hungarika/hungarika.html>
- 3 Kóssa Gyula: Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Budapest, Országos Állatorvos Egyesület, 1904. 346 p. Állatorvosi Kézi Könyvtár; 8.
- 4 Winkler Bea–Striczky Péter: Az Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum története (1787–2000). Budapest, Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum, 2009. 89 p. A SZIE Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum kiadványai; 9. URL: <http://library.univet.hu/konyv/>
- 5 <http://konyvtar.univet.hu/regi/digitalib/INDEX.HTM>
- 6 <http://www.netvibes.com/aotk>, <http://www.netvibes.com/zoovet>, <http://www.netvibes.com/bio>
- 7 <http://konyvtar.univet.hu/index.php/hu/konyvtar/noctua>
- 8 <http://193.6.204.110/monguz2/index.jsp>
- 9 Szögi László: Az Állatorvostudományi Egyetem levéltára (1741) 1787–1972. Budapest, Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtár, 1985. 213 p. Az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai; 1.
- 10 Dokumentumok a magyar állatorvosképzés történetéhez, I–VI. kötet
- 11 <http://konyvtar.univet.hu/panteon/panteon.htm>
- 12 <http://konyvtar.univet.hu/virtualismuseum/>

Orbán Éva